www.edcbmj.ir e-ISSN: 2345-5284

Education Strategies in Medical Sciences (ESMS)

Journal homepage: www.edcbmj.ir/en e-ISSN: 2345-5284

Baqiyatallah University of Medical Sciences

Modeling responsibility based on academic motivation with the mediating role of academic self-efficacy in high school students

Khatun Ezzati[1], Nastaran Mohammadi Farrokhran[2], Zahra Seyfi[3], Ali Ghanbari[*4]

[1] Department of Education Philosophy, Farhangian University, Kermanshah, Iran
[2] Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran
[3] Department of Clinical Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran
[4] Department of Education Philosophy, Iranian University, Tehran, Iran

**Corresponding author: Ali Ghanbari, Department of Education Philosophy, Iranian University, Tehran, Iran. E-mail: ghanbariali1230@yahoo.com*

Article Info

Keywords: *self-efficacy, academic motivation, responsibility, high school students*

Abstract

Introduction: Responsibility is one of the most important skills that have many effects in different aspects of life. In schools, responsibility can increase the feeling of commitment and adherence to others, compliance with social rules and standards, and understanding of group rules, and can lead to academic progress. The aim of this study was to investigate the mediating role of self-efficacy in relation to academic motivation and responsibility in high school students.

Methods: This research was descriptive and correlation type using structural equation method. The statistical population consisted of all high school students in Kermanshah city in the academic year of 2021-2022. In this research, 200 high school students were selected as samples by random sampling. The research tools included Scherer's self-efficacy questionnaire, Vallerand et al.'s academic motivation questionnaire, and Goff's responsibility questionnaire. Data analysis was done using SPSS software version 25 and Smart-Pls software version 3.

Results: The findings showed that self-efficacy plays a mediating role in relation to academic motivation and student responsibility in high school students. It can also be said that 36% of students' responsible behaviors are explained by self-efficacy and academic motivation ($P<0.05$).

Conclusion: According to the results, to improve the responsibility level of students, the education system should pay attention to the mediating role of self-efficacy in the relationship between academic motivation and responsibility of students in secondary schools.

Copyright © 2020, Education Strategies in Medical Sciences (ESMS). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی
دوره ۱۸، شماره ۱، ۱۴۰۴
صفحات: ۹-۱

مدل‌یابی مسئولیت پذیری براساس انگیزش تحصیلی با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان مقطع متوسطه

خاتون عزتی[۱]، نسترن محمدی فرخران[۲]، زهرا سیفی[۳]، علی قنبری[۲*]

[۱] گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه فرهنگیان، کرمانشاه، ایران
[۲] گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
[۳] گروه روانشناسی بالینی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر، اسلامشهر، ایران
[۴] گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه ایرانیان، تهران، ایران

* نویسنده مسوول: علی قنبری، گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه ایرانیان، تهران، ایران
ایمیل: ghanbariali1230@yahoo.com

چکیده

مقدمه: مسئولیت پذیری یکی از مهمترین مهارت هایی است که اثرات زیادی در ابعاد مختلف زندگی دارد. در مدارس مسئولیت پذیری می‌تواند احساس تعهد و پایبندی به دیگران، تبعیت از قواعد و معیارهای اجتماعی و درک قواعد گروهی را بالا ببرد و موجبات پیشرفت تحصیلی را فراهم آورد. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی‌گری خودکارآمدی در رابطه بین انگیزش تحصیلی با مسئولیت پذیری در دانش آموزان مقطع متوسطه بود.

روش‌ها: این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی به روش معادلات ساختاری بود. جامعه آماری متشکل از کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۱- ۱۴۰۰ بودند. در این پژوهش۲۰۰ دانش آموزان مقطع متوسطه به‌صورت نمونه‌گیری تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شد. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه ی خودکار آمدی شرر، پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند و همکاران و پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری گاف بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نسخه ۲۵ نرم‌افزار SPSS و نسخه ۳ نرم‌افزار Smart-Pls استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که خودکارآمدی در رابطه انگیزش تحصیلی با مسئولیت پذیری دانش آموزان در دانش آموزان مقطع متوسطه نقش میانجی دارد. همچنین نتایج نشان داد ۳۶ درصد رفتارهای مسئولیت پذیری دانش آموزان توسط خودکارآمدی و انگیزش تحصیلی تبیین می‌شود ($P< ۰/۰۵$).

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته های پژوهش، نظام آموزش و پرورش در راستای ارتقای سطح مسئولیت پذیری دانش آموزان مقطع متوسطه باید به نقش واسطه ای خودکارآمدی در رابطه بین انگیزش تحصیلی و مسئولیت پذیری دانش آموزان در مدارس مقطه متوسطه توجه نماید.

واژگان کلیدی: خودکار آمدی، انگیزش تحصیلی، مسئولیت پذیری، دانش آموزان مقطع متوسطه

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

مقدمه

یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش ایجاد زمینه برای رشد همه جانبه فرد و تربیت انسان های سالم، کارآمد و مسئول برای ایفای نقش در زندگی فردی و اجتماعی است. از آنجا که دانش آموزان به عنوان رکن اساسی نظام آموزشی کشور، در دستیابی به اهداف نظام آموزشی نقش و جایگاه ویژه ای دارند، توجه به این قشر از جامعه از لحاظ آموزشی و تربیتی، باروری و شکوفایی هر چه بیشترنظام آموزشی و تربیتی جامعه حائز اهمیت است [۱]. مسئولیت پذیری (Responsibility) یک انتخاب آگاهانه و بدون اجبار در تعیین رفتار خود و چگونگی رفتار با دیگـران در مناسبات اجتماعی می باشد [۲]. رفتار مسئولانه در روابط بین فردی سبب انعطـاف‌پـذیری (Lexibility)، سـازگاری اجتمـاعی (Social compatibility) و در نهایـت موفقیت (Success) در زندگی خواهد شد. رفتار غیرمسئولانه نیز موجبات رفتار خودخواهانه و اغتشاش در مناسـبات اجتماعی را فراهم می سازد [۳]. مسئولیت پذیری فرایندی است که فرد باید در دوران تحصیلی آن را آموخته باشد تا با وظایف متعددی که در دوره های مختلف زندگی روبه رو می شود مسئولانه برخورد کند [۴]. از همـین رو وجـود دانش آموزانی بـا روحیـه مسئولیت پذیری بالا یکی از سرمایه های عظیم اجتماعی نظام آموزشی و جامعه به شمار می رود [۵]. از جمله ویژگی های افراد مسئولیت پذیر، سازگاری با عمل، انجام وظایف نمودن، در نظر داشتن عواقب رفتار ما در ارتباط با دیگران ،احترام به حقوق دیگران می باشند [۶]. دانش آموزانی که مسئولیت پذیری را در مدرسه آموخته اند یاد می‌گیرند چگونه در یک موقعیت بزرگتر برای حل مشکل به راه حل های ممکن بیندیشند و این موضوع از اهمیت زیادی در زندگی اجتماعی برخوردار است. نظام آموزشی باید دانش آموزانی مسئولیت پذیر تربیت نماید [۷]. به توانایی دانش آموزان در شناسایی وظایف محوله در محیط مدرسه کمک نماید تا تلاش آنها برای انجام موفقیت آمیز کارها منجر به موفقیت گردد. در محیط‌های آموزشی احساس مسئولیت و تعهد به آن به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کمک می‌کند و نبود آن مشکلاتی همچون ترک تحصیل، شکست تحصیلی، پرخاشگری و بزهکاری را ایجاد می نماید [۸]. مسئولیت پذیری یعنی قابلیت پذیرش، پاسخگویی و به عهده گرفتن کاری که ازفرد درخواست می شودو یکی از دلایل موفقیت فرد در زندگی شغلی و تحصیلی محسوب می گردد [۹]. بی‌مسئولیتی نیز موجب ناتوانی در برقراری روابط سالم و محبت‌آمیز با دیگران، ناتوانی در تصمیم-گیری، شکست‌های پیاپی در زندگی می‌شود [۱۰]. گالتر بیان می‌کند عدم توجه به نیازها و خواسته‌های دیگران روابط اجتماعی را تخریب می‌کند، روابطی که انسان‌ها برای مسئولیت‌پذیری به عنوان شاخص بهزیستی و روانشناختی هم در معنای فردی و هم در معنای اجتماعی به آن نیاز دارند. پس ایجاد مداخلاتی که بتواند باعث افزایش مسئولیت‌پذیری، و کاهش احساس تنهایی در افراد جامعه شود، الزام است [۱۱]. لذا بررسی عوامل مرتبط و موثر بر مسئولیت پذیری دانش آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است، به نظر می‌رسد خودکار آمدی (Self-efficacy) و انگیزش تحصیلی (Educational Motivation) از جمله متغیرهای اثرگذار بر مسئولیت پذیری باشند.

خودکارآمدی (Self-efficacy) یکی از مهمترین مفاهیم روان شناسی است که نخستین بار بوسیله بندورا (Bandura) معرفی شد. بندورا خودکارآمدی را باورها یا قضاوت های فرد در مورد توانایی‌های خود در انجام وظایف و مسئولیت ها یش تعریف نموده است [۱۲]. خودکارآمدی عامل مهم برای انجام موفقیت آمیز عملکرد محسوب می شود. بنا بر نظر بندورا، خودکارآمدی، توان سازنده ای‌است که بدان وسیله، مهارت های شناختی، اجتماعی، عاطفی و رفتاری انسان برای تحقق اهداف مختلف به گونه ای اثر بخش سازماندهی می شود [۱۲, ۱۳].

از جمله متغیر هایی که خودکارآمدی با آن مرتبط می باشد انگیزش تحصیلی است. بین انگیزش تحصیلی و خودکارآمدی رابطه تعاملی و تداخلی وجود دارد. دانش آموزان با خودکارآمدی بالا انگیزش پیشرفت بالایی را تجربه می کنند [۱۳]. خودکارآمدی می‌تواند بر طیف وسیعی از متغیرهای مربوط به مطالعه و رفتار، تأثیرگذارد و همچنین تاثیر پذیرد. از جمله متغیرهایی که می توانند موجبات خودکارآمدی را در فرد ارتقا بخشد انگیزش تحصیلی [۱۴]. مک گئون و همکاران [۱۵] به این نتیجه دست یافتند که انگیزش تحصیلی از متغیرهایی است که بر خودکارآمدی تحصیلی تأثیرگذار بوده و از آن نیز تأثیر پذیرفته است.

انگیزش تحصیلی یک حالت درونی است که رفتارهای مرتبط با یادگیری را فعال، هدایت و حفظ می کند. دانش آموزانی که انگیزش تحصیلی بالا دارند از عملکرد تحصیلی بالاتر نیز برخوردار خواهند بود می توان چنین عنوان نمود که انگیزش عامل هدایت و حفظ عملکرد دانش آموزان محسوب می شود و به آنها کمک می‌کند تا به سمت هدف خودشان حرکت نمایند [۱۶, ۱۷]. در آموزش و پرورش عمومی، اهمیت انگیزش تحصیلی بر یادگیری رفتار و آموزش اثبات گردیده است [۱۸]. ستیپک (Stipek) معتقد است وقتی دانش‌آموز به‌طور درونی برانگیخته شود برای دستیابی به این اهداف احساس مسئولیت می‌کند و مسئولیت پذیری در او ارتقا پیدا می کند. چنین فردی فعالانه تلاش می‌کند تا در تحصیل موفق گردد [۱۹, ۲۰]. همچنین

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

مالیکی و همکاران در پژوهشی دریافتند که مسئولیت پذیری رابطه معناداری با پیشرفت تحصیلی دارد [۲۱]. خودکارآمدی از اصلی ترین عوامل مؤثر بر انجام تکالیف تحصیلی می باشد. سطوح بالای خود کارآمدی باعث بالارفتن سطوح شناختی و همچنین مسئولیت پذیری در دانش آموزان و به تبع آن موفقیت تحصیلی می گردد [۲۲]. همانگونه که اشاره گردید مسئولیت پذیری یکی از متغیرهای موثر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان محسوب می گردد، لذا بررسی متغیرهای مرتبط با آن از اهمیت زیادی برخوردار است. پژوهش حاضر به دنبال پاسخ گویی به این سوال است که آیا انگیزش تحصیلی می تواند با میانجی گری خود کارآمدی تحصیلی موجبات ارتقای سطح مسئولیت پذیری دانش آموزان متوسطه را فراهم آورد؟

روش ها

این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی به روش معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان دختر مقطع متوسطه به تعداد ۲۳۰۰ نفر بود که در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در شهر کرمانشاه، ایران مشغول به تحصیل بودند. در این پژوهش بر اساس جدول مورگان و گرجسی تعداد ۳۵۰ نفر از دانش آموزان مقطع متوسطه به صورت نمونه‌گیری خوشه ای چند مرحله ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. معیارهای ورود شامل دانش آموز مقطع متوسطه بودن و مشارکت آگاهانه و داوطلبانه و معیارهای خروج شامل، اعلام عدم رضایت جهت ادامه همکاری و ابتلا به بیماری‌های روان‌شناختی حین مطالعه بود.

به منظور جمع‌آوری اطلاعات از نمونه‌های پژوهش، ابتدا از طریق آموزش و پرورش مجوز لازم اخذ شد. هماهنگی‌های لازم با مسئولین مدارس توسط پژوهشگر انجام شد. ابتدا ضمن تعیین نمونه در مکان مدارس (که سه مدرسه به صورت تصادفی از بین مدارس دخترانه کرمانشاه انتخاب شده بود) آموزش های لازم در خصوص نحوه تکمیل پرسشنامه ها ارائه شد و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات آنها محرمانه باقی خواهد ماند؛ از مشارکت کننده ها رضایت آگاهانه به صورت کتبی برای شرکت در مطالعه اخذ شد. سپس پرسشنامه ها در اختیار افراد قرار گرفت و از آنها درخواست شد تا پرسشنامه‌ها را تکمیل کنند. ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه خودکارآمدی شرر (Sherer)، پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند و همکاران، و پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری گاف بود. همچنین اطلاعات دموگرافیک شامل سن، وپایه تحصیلی جمع آوری گردید.

پرسشنامه خودکارآمدی شرر: این پرسشنامه توسط شرر و همکارانش در سال ۱۹۸۲ ساخته شده و دارای ۲۳ ماده است که ۱۷ ماده آن مربوط به خودکارآمدی در موقعیت های اجتماعی است. در پژوهش حاضر از مقیاس ۱۷ ماده‌ای استفاده شد. پرسشنامه‌ی خودکارآمدی عقاید فرد مربوط بر توانایی‌اش برای غلبه بر موقعیت های مختلف را اندازه گیری می کند. این پرسشنامه بر پایه‌ی مقیاس ۵ مرتبه‌ای لیکرت تنظیم شده است: بدین صورت که پاسخ کاملاً مخالف نمره ۱ و پاسخ کاملاً موافق نمره ۵ می گیرد و نمرات بالا نشان دهنده ی احساس خودکار آمدی بالا در فرداست. در نمره گذاری این پرسشنامه سوال های ۱ و ۳ و ۵ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۳ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ در جهت موافق و مابقی سؤالها به صورت وارونه نمره گذاری می شوند. در نمره گذاری این پرسشنامه امتیاز کلی از جمع نمره های تمام گویه ها به دست می‌آید که به این ترتیب کمینه آن ۱۷ و بیشینه آن ۸۵ خواهد بود. ضریب پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۶ بدست آمد [۲۳]. این پرسشنامه در ایران توسط اصغرنژاد و همکاران [۲۴] هنجاریابی گردید. پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ بدست آمده است. در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۷۸ بدست آمد.

پرسشنامه انگیزش تحصیلی (AMS-HS 28): پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند و همکاران (۱۹۹۲) بر مبنای نظریه خودتعیین کنندگی طراحی شده و دارای ۲۸سوال ۵ گزینه ای لیکرت با نمره دهی از ۱ کاملا مخالفم تا ۵ به معنای کاملا موافقم است. AMS-HS 28 دارای سه زیرمقیاس انگیزش درونی، انگیزش بیرونی و بی انگیزگی می باشد. در نمره دهی پرسشنامه، نمرات بین ۲۸ تا ۵۶ نشانه بی انگیزگی، ۵۶ تا ۸۴ معرف انگیزه کم، ۸۴ تا ۱۱۲ نشانه انگیزه متوسط و نهایتا نمره ۱۱۲ تا ۱۴۰ معرف انگیزه بالا هستند [۲۵]. روایی و پایایی این پرسشنامه در ایران توسط طالبی و همکاران با محاسبه آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۱ بدست آمد [۲۶]. ضریب پایایی این پرسشنامه در تحقیق حاضر نیز ۰/۸۶ بدست آمد.

پرسشنامه مسئولیت‌پذیری (CPI-RE): این مقیاس اولین بار در پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (California Psychological Responsibility Scale (CPI-R) توسط گاف (۱۹۸۴) ارائه شد. مقیاس ۴۲ سؤالی به منظور سنجش ویژگی‌هایی شامل: احساس تعهد، وظیفه‌شناسی، سخت‌کوشی، جدیت، قابلیت اعتماد، رفتار مبتنی بر نظم و مقررات، منطق و احساس مسئولیت مورد استفاده قرار گرفت [۲۷]. پاسخ‌ها به صورت ۰ و ۱ نمره‌گذاری می گردند. در صورت موافق بودن با هر عبارت در مقابل آن علامت تیک و در صورت مخالفت با هر عبارت در مقابل آن علامت ضربدر قرار می‌دهد [۲۷]. عاطف و همکاران ضریب آلفای کرونباخ پرسش نامه را ۰/۹۵ گزارش نمود [۲۸]. ضرایب پایایی مقیاس مسئولیت‌پذیری از طریق روش تصنیف و آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر ۰/۷۸ به دست آمد.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

داده‌های پژوهش در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که از نرم‌افزار Spssنسخه ۲۵ و نرم‌افزار Smart-Pls نسخه ۳ استفاده شد.

یافته‌ها

ویژگی های جمعیت شناختی شرکت کنندگان در پژوهش حاضر به این قرار بود: میانگین سنی آزمودنی ها ۲/۰۸± ۱۶/۰۷ سال بود. تحصیلات شرکت کنندگان در پایه دهم (۳۴ درصد)، یازدهم (۴۰درصد) و دوازدهم (۲۶ درصد) بودند. در جدول ۱ میانگین و همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه ارائه شده است.

شکل ۱ الگوی رابطه انگیزش تحصیلی با مسئولیت پذیری با تاکید بر نقش واسطه ای خودکار آمدی در دانش آموزان مقطع متوسطه را نشان می دهد.

جدول ۱. ماتریس شاخص‌های توصیفی و همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین و انحراف معیار	خودکار آمدی	انگیزش تحصیلی	مسئولیت پذیری
خودکار آمدی	۴/۲۷ ± ۴۶/۲۷	۱		
انگیزش تحصیلی	۶/۴۶ ± ۸۷/۴۸	۰/۴۲۴	۱	
مسئولیت پذیری	۴/۲۴ ± ۲۶/۳۱	۰/۳۷۹	۰/۴۵۲	۱

*سطح معناداری: ۰/۰۰۱ > P.

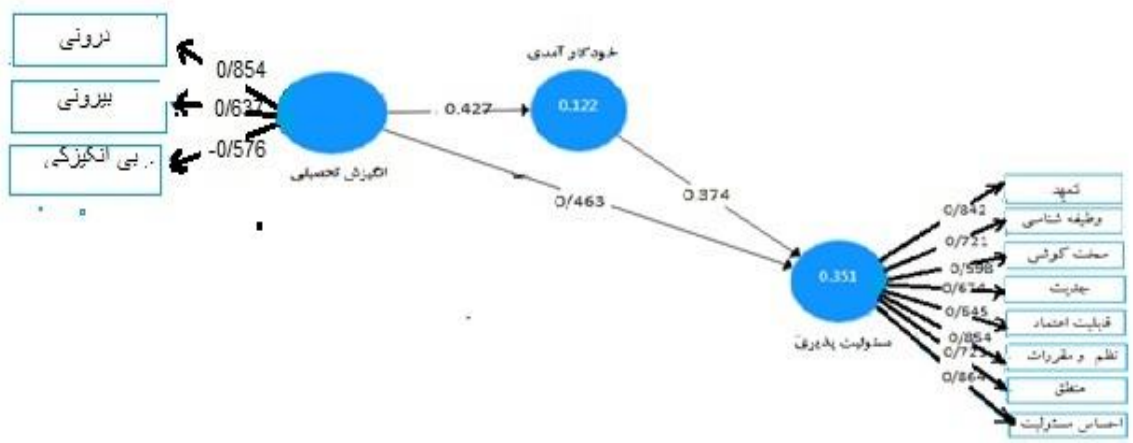

شکل ۱. مدل اندازه گیری کلی

در شکل ۱ و جدول ۲ مشاهده می شود بار عاملی همه مولفه های مربوط به سازه کلی بیش از ۰/۵ و مناسب ارزیابی شده است. همچنین پی مقدار مربوط به تمامی گویه ها از ۰/۰۵ کوچکتر بوده، بنابراین تمامی مولفه های مربوط به متغیرهای کلی تاثیر معنی‌داری در اندازه گیری آنها دارند. زمانی که متغیر میانجی وارد مدل گردید ضرایب بار عاملی تغییر و از ۰/۴۶۳ به مجموع ۰/۸۰۳ تغیر یافته است، بنابراین حصور متغیر میانجی موجبات اثر بیشتری را فراهم آورده است. همچنین در شکل فوق مشاهده می شود که جهت بهبود شاخص های نیکویی برازش، مدل اصلاح شده و بین برخی مولفه ها همبستگی لحاظ شده است.

جدول ۲. مدل اندازه گیری کلی

مسیر	ضریب	خطای معیار	آماره آزمون	مقدار P	بار عاملی
انگیزش درونی ← انگیزش تحصیلی	۱				۰/۸۵۴
انگیزش بیرونی ← انگیزش تحصیلی	۱/۱۴	۰/۰۸۳	۱۱/۲۷۸	<۰/۰۰۱	۰/۶۳۷
بی انگیزگی ← انگیزش تحصیلی	۱/۴۳۱	۰/۱۱	۱۰/۹۷۱	<۰/۰۰۱	۰/۵۷۶
انگیزش تحصیلی ← خودکارآمدی	۱				۰/۴۲۷
خودکارآمدی ← مسئولیت پذیری	۰/۹۷۴	۰/۰۴۹	۱۹/۷۴۷	<۰/۰۰۱	۰/۳۴۷
انگیزش تحصیلی ← مسئولیت پذیری	۱/۰۵۵	۰/۰۵۶	۱۸/۹۲۱	<۰/۰۰۱	۰/۴۶۳

شاخص‌های نیکویی برازش مدل اندازه گیری در جدول ۳ گزارش شده است، شاخص کای دو به درجه آزادی ۲/۴۳۸ و REAMREA ۰/۰۸۹ بوده اند که به ترتیب کمتر از ۵ و ۰/۱ هستند. همچنین CFI و GFI به ترتیب ۰/۹۶۴ و ۰/۹۱۱

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

بوده اند که بیش از ۰/۹ هستند و AGFI نیز ۰/۸۲۴ بیش از ۰/۸ و در حد قابل قبول خود بوده است. بنابراین مدل کلی برازش خوبی دارد، و همه‌ی شاخص ها در محدوده‌ی مورد پذیرش، واقع شده‌اند و مدل اندازه گیری کلی مسئولیت پذیری بر مبنای رابطه انگیزش تحصیلی و مسئولیت پذیری با تاکید بر نقش میانجی خودکار آمدی مورد پذیرش می باشد.

با توجه به نتایج مسیرهای مستقیم انگیزش تحصیلی ← خودکار آمدی، انگیزش تحصیلی ← مسئولیت پذیری تایید می‌شوند. همچنین مسیرهای غیر مستقیم انگیزش تحصیلی در رابطه با مسئولیت پذیری تایید می‌گردند که در جدول ۴ نشان داده شده است. ضرایب مثبت نشان داهنده تاثیر مثبت است و مقادیر داخل حباب های مسئولیت پذیری و خودکار آمدی، میزان تبیین آن ها را بر اساس متغیرهای پیش‌بین مربوطه نشان می‌دهند. پس می‌توان نتیجه گرفت که ۳۵ درصد مسئولیت پذیری توسط مدل معرفی شده در شکل ۱ تبیین می‌گردد.

جدول ۳. شاخص های نیکویی برازش مدل اندازه گیری کلی

نام شاخص	نماد	مقدار قابل قبول	مدل اندازه گیری
کای اسکوئر بهینه شده	(χ^2/df)	$\chi^2/df \leq 5$	2.438
نیکوئی برازش	(GFI)	$0.9 \leq GFI$	۰/۹۱۱
ریشه میانگین مربعات باقی مانده	(RMR)	$0 < RMR \leq .10$	۰/۰۳۲
شاخص برازش تطبیقی	(CFI)	$0.9 \leq CFI$	۰/۹۶۴
ریشه‌ی میانگین مربعات خطای برآورد	(RMSEA)	$RMSEA \leq .01$	۰/۰۸۹
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده	(AGFI)	$0.8 \leq AGFI$	۰/۸۲۴

جدول ۴. اثر انگیزش تحصیلی بر مسئولیت پذیری با واسطه خودکار آمدی

مسیر	ضریب	مقادیر T	SE	CI ۹۵٪	مقدار P
انگیزش تحصیلی ← خودکار آمدی	۰/۴۲	۱۰/۵۳۷	۰/۰۶	[۰/۳۴ –۰/۶۵]	<۰/۰۰۱
انگیزش تحصیلی ← مسئولیت پذیری (مستقیم)	۰/۴۶	۱۵/۷۵۳	۰/۰۸	[۰/۰–۳۰/۶۷]	<۰/۰۰۱
خودکارآمدی ← مسئولیت پذیری (مستقیم)	۰/۳۷	۱۳/۴۵۷	۰/۰۶	[۰/۰–۲۷/۶۰]	<۰/۰۰۱
انگیزش تحصیلی ← مسئولیت پذیری (غیر مستقیم)	۰/۳۴۴	۴/۷۳۸	۰/۰۹	[۰/۰–۳۵/۶۷]	<۰/۰۰۱

بحث

هدف کلی پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی‌گری خودکار آمدی در رابطه با انگیزش تحصیلی با مسئولیت پذیری در دانش آموزان مقطع متوسطه بود. نتایج حاصل از برازش مدل جهت سنجش نقش میانجی‌گری خودکار آمدی در رابطه با انگیزش تحصیلی و مسئولیت پذیری در دانش آموزان مقطع متوسطه نشان داد که مدل از برازش مناسبی برخوردار است و انگیزش تحصیلی با میانجی گری خودکار آمدی می تواند مسئولیت پذیری دانش آموزان مقطع متوسطه را پیش بینی کند. همچنین از آنجا که ضریب برآورد شده مثبت است می توان بیان کرد که بین انگیزش تحصیلی و خودکار آمدی در رابطه با مسئولیت پذیری و همچنین بین انگیزش تحصیلی و مسئولیت پذیری و بین خودکار آمدی و مسئولیت پذیری در دانش آموزان مقطع متوسطه رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. به این معنی که هم اثر مستقیم انگیزش تحصیلی بر مسئولیت پذیری و هم اثر غیر مستقیم با نقش واسطه ای خودکار آمدی مورد تایید است. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش های اسکارتی و همکاران [۲۹]، نقش و آقایی‌نژاد [۳۰] همسو می باشد. در تبین این یافته و یافته های پژوهش های همسو می‌توان گفت، انگیزش تحصیلی عامل هدایت و حفظ عملکرد دانش آموزان محسوب می شود و به افراد کمک می‌کند تا برای دستیابی به هدف خودشان تلاش کنند [۱۶]. چنگ [۳۱] معتقد است انگیزش تحصیلی عامل هدایت و حفظ عملکرد دانش آموزان است و سطوح انگیزه می‌تواند بر سطح اضطراب، خودکار آمدی و اعتماد به نفس افراد اثرگذار باشد و انگیزش درونی نیز محرک ذاتی در فعالیت است و سبب می‌شود تا آن فعالیت را صرفاً برای خود آن و یادگیری و تجربه‌ی احساس تحقق انجام شود. زو و همکاران [۱۷] انگیزش تحصیلی را عاملی می‌دانند که به افراد کمک می‌کند تا فعالیت‌ها برای رسیدن به اهداف شخصی و بر مبنای ارزش های خودشان انجام دهند تا نیازهای شخصی خود را برآورده کنند. لذا فردی از انگیزش تحصیلی بالایی برخوردار است، احساس خودکار آمدی در آن ارتقا می یابد و چنین فردی توانایی کنترل شرایط و مسئولیت پذیری را داراست [۳۲] که در این پژوهش نیز به آن دست یافتیم. خودکارآمدی درجه

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

اطمینانی است که فرد به خودش و توانایی و مهارتش دارد و بالا بودن این مولفه در افراد سبب می شود تا آنها بیشتر تلاش کنند و پشتکار بیشتری از خود نشان دهند [۱۴] و در نتیجه احساس مسئولیت پذیری بیشتری نیز در آنها ایجاد می گردد. خودکارامدی تحصیلی به ادراک فرد از توانایی و شایستگی خود در حوزه ی تحصیلی گفته می شود و نشان دهنده‌ی میزان باور فرد به خودش در رسیدن به اهداف تحصیلی‌اش است. همچنین می‌توان بیان کرد وقتی دانش‌آموز به‌طور درونی برانگیخته می شود برای دستیابی به این اهداف احساس خودکار آمدی در آن افزایش می یابد. چنین فردی خود مسئولیت پذیر بوده و فعالانه تلاش می‌کند تا در تحصیل موفق شود. افرادی که از کار کردن لذت می‌برند از کار بر روی وظایفی که باعث می‌شوند آنها احساس صلاحیت کنند لذت می‌برند. انگیزش تحصیلی موتور محرک مسئولیت‌پذیری است. افرادی که کارهای خود را با انگیزه بیشتر انجام می‌دهند نسبت به اعمال خودشان کوتاهی نکرده و آن را به بهترین شکل انجام می‌دهند. این پژوهش با یافته های مطالعه راندلوف و همکاران [۳۳] همسو نیست، زیرا یافته های این محقق بیان می کند که مسئولیت پذیری بین سن و مسئولیت پذیری رابطه وجود دارد و این به این معنی که مسئولیت پذیری دانش آموزان منتوسطه از افراد بزرگسال کمتر است در تبین این یافته می توان گفت بر اساس نظر آلودک و همکاران [۳۴] مسئولیت پذیری ویژگی اصلی کودکان و دانش آموزان کوشا است و در این مورد فرقی ندارد که دانش آموز توانایی شناختی بالایی دارد یا خیر در سایه مسئولیت پذیری دانش آموزان موجبات موفقیت آنها فراهم می‌گردد و مسئولیت پذیری دانش آموزان خود دلیلی بر موفقیت آنها در تحصیل به واسطه انگیزش تحصیلی آنان می باشد. در راستای تبین یافته های این پژوهش، لو و همکاران [۳۵] نیز بیان می کنند که خودکارامدی به خصوص تجربه‌ی تسلط می‌تواند مسئولیت پذیری را در دانش آموزان پیش بینی کند که در این پژوهش نیز به این موضوع دست یافتیم وپژوهش نشان داد که انگیزش تحصیلی به طور غیر مستقیم و از طریق خودکار آمدی می توانند مسئولیت پذیری دانش آموزان را فراهم آورند. بنابراین در خصوص بالابردن سطح مسئولیت پذیری دانش آموزان باید به انگیزش تحصیلی و خودکار آمدی آنان توجه نمود.

محدودیتهای پژوهش شامل عدم امکان شرکت همه دانش آموزان شهر کرمانشاه در پژوهش و همچنین محدود بودن نمونه پژوهش حاضر منحصر به منطقه جغرافیایی خاص بود که تعمیم پذیری پژوهش را با محدودیت روبرو نموده است. ضمنا نتایج این پژوهش نیز به دانش آموزان شرکت کننده و همچنین مدارس حاضر در پژوهش محدود گردید. به پژوهشگران پیشنهاد می شود این پژوهش در سایر جوامع نیز کار شود. علاوه بر این، پیشنهاد می شود در راستای ارتقای سطح مسئولیت پذیری دانش آموزان آموزش‌های لازم در خصوص انگیزش تحصیلی و خودکارآمدی ارائه گردد و نظام آموزش و پرورش در این راستا اقداماتی همچون دوره های ضمن خدمت برای معلمان و کارگاه های آموزشی برای دانش آموزان برگزار نماید.

نتیجه‌گیری

دانش آموزانی که مسئولیت پذیر هستند موفقیت تحصیلی بیشتری را تجربه می کنند و این افراد در جامعه نیز موفق تر هستند. در راستای بهبود حس مسئولیت پذیری دانش آموزان باید به دو متغیر اصلی انگیزش تحصیلی و خودکار آمدی توجه گردد. سازمان تعلیم و تربیت باید به این نکته توجه داشته باشد که تربیت دانش آموزان مسئولیت پذیر، موجبات ارتقای سلامت روان جامعه و پیشرفت همه جانبه را فراهم می آورد. لذا در راستای دستیابی به این هدف، باید زمینه ارتقای سطح انگیزش تحصیلی برای دانش آموزان فراهم گردد تا با تاثیرگذاری غیر مستقیم از طریق خودکار آمدی و همچنین به طور مستقیم، مسئولیت پذیری دانش آموززان را افزایش دهد و این رفتار در دانش آموزان نهادینه گردد.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله برگرفته از رساله تصویب شده در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک با کد IR.IAU.ARAK.REC.1400.86 می‌باشد.

تضاد منافع

این پژوهش بدون حمایت مالی خاصی صورت گرفته است و بین نویسندگان هیچ گونه تضاد منافعی وجود ندارد.

سپاسگزاری

بدینوسیله نویسندگان مراتب سپاسگزاری خود را از تمام دانش آموزان شرکت کننده در این مطالعه اعلام می دارند.

منابع

1. Ngui GK, Lay YF. The Effect of Emotional Intelligence, Self-Efficacy, Subjective Well-Being and Resilience on Student Teachers' Perceived Practicum Stress: A Malaysian Case Study. European Journal of Educational Research. 2020;9(1):277-91.

2. Escartí A, Wright PM, Pascual C, Gutiérrez M. Tool for Assessing Responsibility-based Education (TARE) 2.0: Instrument revisions, inter-rater reliability, and correlations between observed teaching strategies and student behaviors. Universal Journal of Psychology. 2015;3(2):55-63.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

3. MacLeod J. Professional Responsibility in an Age of Alternative Entities, Alternative Finance, and Alternative Facts. Transactions: The Tennessee Journal of Business Law. 2018;19(1):11.
4. Peters D, Vold K, Robinson D, Calvo RA. Responsible AI—two frameworks for ethical design practice. IEEE Transactions on Technology and Society. 2020;1(1):34-47.
5. Voegtlin C. What does it mean to be responsible? Addressing the missing responsibility dimension in ethical leadership research. Leadership. 2016;12(5):581-608.
6. Bursa S, KOSE TC. The effect of flipped classroom practices on students'academic achievement and responsibility levels in social studies course. Turkish Online Journal of Distance Education. 2020;21(4):143-59.
7. Darling-Hammond L, Flook L, Cook-Harvey C, Barron B, Osher D. Implications for educational practice of the science of learning and development. Applied developmental science. 2020;24(2):97-140.
8. Akbay SE, Çapri B, Gunduz B. Development of the Academic Responsibility Scale (ARS): A validity and reliability study. International Journal of Academic Research. 2013;5(4):451-7.
9. Madras A, Jalali A, Tejali P. Attachment relationship, identity styles and responsibility. Journal of Psychological Studies and Educational Sciences. 2016; 3(1):53-60.[Persian]
10. Mustafa Nejad P, Darta, F. The effectiveness of communication skills training on the mental health of the first-year welfare sciences students of Kerman University. Quarterly Journal of Clinical Psychology Studies. 2013; 4:89-72.[Persian]
11. Shihfar M, Shafiabadi A. The effectiveness of reality therapy training on increasing happiness and responsibility and reducing feelings of loneliness. Scientific-Research Quarterly of Educational Research Journal. 2016; 12:141-160. [Persian]
12. Bandura A. Guide for constructing self-efficacy scales. Self-efficacy beliefs of adolescents. 2006;5(1):307-37.
13. Kuper N, Modersitzki N, Phan LV, Rauthmann JF. The dynamics, processes, mechanisms, and functioning of personality: An overview of the field. British Journal of Psychology. 2021;112(1):1-51.
14. Putwain D, Sander P, Larkin D. Academic self-efficacy in study-related skills and behaviours: Relations with learning-related emotions and academic success. British Journal of Educational Psychology. 2013;83(4):633-50.
15. McGeown SP, Putwain D, Simpson EG, Boffey E, Markham J, Vince A. Predictors of adolescents' academic motivation: Personality, self-efficacy and adolescents' characteristics. Learning and Individual Differences. 2014;32:278-86.
16. Niati DR, Siregar ZME, Prayoga Y. The effect of training on work performance and career development: the role of motivation as intervening variable. Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal): Humanities and Social Sciences. 2021;4(2):2385-93.
17. Xu J, Lio A, Dhaliwal H, Andrei S, Balakrishnan S, Nagani U, et al. Psychological interventions of virtual gamification within academic intrinsic motivation: A systematic review. Journal of Affective Disorders. 2021;293:444-65.
18. Kusurkar R, Ten Cate TJ, Van Asperen M, Croiset G. Motivation as an independent and a dependent variable in medical education: a review of the literature. Medical teacher. 2011;33(5):e242-e62.
19. Sheibanofar R, Zolfaghari A, Mohammadi Jalali M, Goudarzi Z. Predicting responsibility based on academic motivation And emotional intelligence among elementary school students. Pouyesh in Humanities Education. 2021;7(25):1-12. [Persian]
20. Stipek DJ. Motivation to learn: Integrating theory and practice: Pearson College Division; 2002.
21. Maliki AE, Asain ES, Kebbi J. Background variables, social responsibility and academic achievement among Secondary school students in Bayelsa State of Nigeria. Studies on Home and Community Science. 2010;4(1):27-32.
22. Dogan U. Student engagement, academic self-efficacy, and academic motivation as predictors of academic performance. The Anthropologist. 2015;20(3):553-61.
23. Sherer M. Maddux. JE, Mercandante, B. Prentice-dunn S, jacobs b, rogers rW the Self-efficacy Scale: construction and validation Psychol reports. 1982;51:663-71.
24. Asgharnejad T, Ahmadi M, Farzad W, Khoda Panahi MK. A study of the psychometric properties of the Scherer self-efficacy scale. Journal of Psychology. 2006;10(3):274-62. [Persian]
25. Vallerand RJ, Pelletier LG, Blais MR, Briere NM, Senecal C, Vallieres EF. The Academic Motivation Scale: A measure of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education. Educational and psychological measurement. 1992;52(4):1003-17.
26. Talebi H, Abedi A, Sadrzadeh O. Construction and Validation of Students Academic Motivation Scale among Isfahan Undergraduates based on Self â determination theory. New Educational Approaches. 2012;7(1):137-53. [Persian]
27. Groth-Marnat G. Handbook of psychological assessment: John Wiley & Sons; 2003.
28. Atef-Vahid M, Nasr-Esfahani M, Fattolahi P, Shojaie M. Standardization of the Persian version of the California Psychological Inventory (PCI). Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology. 2006;11(4):371-8. [persian]
29. Escartí A, Gutiérrez M, Pascual C, Llopis R. Implementation of the personal and social responsibility model to improve self-efficacy during physical education classes for primary school children. International Journal of Psychology and Psychological Therapy. 2010;10(3):387-402.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]

30. Naghsh Z, Aghaeinejad N. The mediating role of intrinsic motivation on the relationship between academic self-efficacy and academic responsibility. Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ). 2022;11(2):147-56. [Persian]
31. Chang M-M. Applying self-regulated learning strategies in a web-based instruction—an investigation of motivation perception. Computer Assisted Language Learning. 2005;18(3):217-30.
32. Atweh B, Bland D, Ala'i K. Education for social responsibility: Ethics and imagination in engaging teachers and students. Towards an education for social justice: Ethics applied to education, Peter Lang Publishers, UK. 2012.
33. Steele WR, Schreiber GB, Guiltinan A, Nass C, Glynn SA, Wright DJ, et al. The role of altruistic behavior, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behavior. Transfusion. 2008;48(1):43-54.
34. Aulak D, Quinn B, Wilson N. Student burnout. British dental journal. 2016;220(5):219-20.
35. Lau C, Kitsantas A, Miller AD, Drogin Rodgers EB. Perceived responsibility for learning, self-efficacy, and sources of self-efficacy in mathematics: a study of international baccalaureate primary years programme students. Social Psychology of Education. 2018;21:603-20.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-06]